

ΜΠΕΤΟΝ

19 Οκτωβρίου 2019

Η ΑΙΤΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΔΩ

Το άνοιγμα αρχίζει με τη συνηθισμένη εξομολόγηση: δεν ξέρουμε. Δεν ξέρουμε τι να κάνουμε αλλά η έβδομη ήπειρος είναι μέσα μας, στο αίμα μας, στον εγκέφαλό μας. Η συνάντηση για το μπετόν είναι ο τέταρτος σταθμός του προγράμματος Sindirim και αυτή τη φορά το αντικείμενο είναι βαρύ όσο και η ίδια η πόλη. Αστική ανάπτυξη, αστικά κινήματα, πρακτικές κοινοτικοποίησης, αμίαντος και τα ίχνη στο σώμα, αστική οικολογία – όλα όσα κινούνται γύρω από το μπετόν μας τραβούν μέσα στην Κωνσταντινούπολη.

Αλλά πρώτα προβάλλεται ένα βίντεο: «1457 Άγκυρα. Απόκομμα». Στη ζώνη αστεροειδών ανάμεσα στον Άρη και τον Δία υπάρχει ο αστεροειδής νούμερο 1457 και έχει το όνομα Άγκυρα – ένας Γερμανός αστροφυσικός του έδωσε αυτό το όνομα γιατί έκανε τις παρατηρήσεις του στην Άγκυρα. Το ντοκιμαντέρ μέσα από τη μονογραφία ενός γαιδάρου αφηγείται την καταστροφή της Άγκυρας. Από τη μίας ώρας ταινία, ένα δεκαπεντάλεπτο απόκομμα – ο θάνατος των κίτρινων τεράτων, η οργάνωση κατά της καταστροφής.

Μετά ανεβαίνει στη σκηνή ένας ακαδημαϊκός και η αφήγησή του ξεκινά από τη Γαλλία. Henri Pezzera, τοξικολόγος, το 1974 εργάζεται στο Πανεπιστήμιο Jussieu στα προάστια του Παρισιού. Τα πειράματα στο εργαστήριό του συνεχώς δίνουν λάθος αποτελέσματα – κανένα τεστ δεν δουλεύει. Η αιτία είναι οι ίνες αμιάντου που πέφτουν από την οροφή· κάτω από τους όμορφους τοίχους του νέου κτιρίου ρέει δηλητήριο. Ο Pezzera δεν αφήνει την ανακάλυψή του μόνη: τη μετατρέπει σε εκστρατεία ανάμεσα στα συνδικάτα του πανεπιστημίου. Την ίδια εποχή οι γυναίκες εργάτριες στο εργοστάσιο Amisol, που παρήγαγαν αμιαντοταινίες για τον γαλλικό στρατό, καταλαμβάνουν το εργοστάσιο – «δεν παραδίδουμε το εργοστάσιό μας, δεν παραδίδουμε τις δουλειές μας». Η ομάδα του Jussieu πηγαίνει στις εργάτριες και λέει: «ναι, το εργοστάσιο και οι δουλειές είναι σημαντικές αλλά αυτό το εργοστάσιο σας σκοτώνει». Δύο κινήσεις συναντιούνται: από τη γνωρίζουσα δράση και τη δρώσα γνώση γεννιέται λαϊκό κίνημα.

Ο ακαδημαϊκός έρχεται από το Συμβούλιο Υγείας και Ασφάλειας Εργασίας. Το θέμα είναι τα ίχνη που όλες οι περιβαλλοντικές καταστροφές αφήνουν στο σώμα του εργαζομένου. Υπάρχει ένα ντοκιμαντέρ που έχει γυρίσει ο γιος του Pezzera: «Sentinelle» – σκοπός, φύλακας, αλλά περισσότερο με την έννοια «να συνεχίζεις να ακούς κάτι». Η επίμονη προσπάθεια να συνεχίζεις να ακούς μια αλήθεια που διαρκώς καλύπτεται, που μας κρύβουν. Η υγεία του εργαζομένου είναι ο πρώτος θεατής της υγείας του περιβάλλοντος – τα πρώτα ίχνη διαβάζονται σε αυτό το σώμα.

Η ιστορία επιστρέφει στην Τουρκία και κολλάει στον ίδιο τον χώρο. Η εκδήλωση της Μπιενάλε επρόκειτο στην πραγματικότητα να γίνει στο Tersane İstanbul – στην ακτή του Κεράτιου Κόλπου, σε χώρο βιομηχανικής κληρονομιάς. Όμως στη διαδικασία κατασκευής, τα παλιά κτίρια με αμιαντούχα υλικά δεν μπόρεσαν να καθαριστούν. Λήφθηκαν ανεξάρτητες εκθέσεις, η διαδικασία πραγματοποιήθηκε – διαδικασία ενημέρωσης που λειτούργησε εξαιρετικά καλά για μια εκδήλωση με εκατοντάδες χιλιάδες επισκέπτες – και η εκδήλωση μεταφέρθηκε στο Mimar Sinan.

«Η αιτία για την οποία είμαστε εδώ είναι ο αμίαντος.»

Ο αμίαντος δεν είναι μόνο βιομηχανικός· στην Τουρκία βγαίνει και από τη φύση. Ο εριονίτης που προέρχεται από τη γεωλογική ιστορία της Καππαδοκίας είναι φυσικός αμίαντος. Ο İzzettin Barış και αρκετοί ερευνητές δούλεψαν

χρόνια πάνω σε αυτό το θέμα. Αλλά ο βιομηχανικός αμίαντος είναι άλλη ιστορία. Το εργοστάσιο İzocam στο Dilovasi ιδρύθηκε το 1967, το 2007 παραδόθηκε στη μεγαλύτερη γαλλική πρώην εταιρεία αμιάντου, τη Saint-Gobain. Σε έκταση δύο στρεμμάτων αδειάζει όλα του τα απορρίμματα: η γυάλινη σκόνη του, ανακατευμένη με τα γύρω αμιαντούχα μπάζα, δημιουργεί απίστευτα τοξικό περιβάλλον — το εργοστάσιο εδώ, τα απόβλητα εδώ, οι άνθρωποι κι αυτοί εδώ. Στις εγκαταστάσεις κεραμικών του Eczacıbaşı στη Bozüyük εργάζονται χιλιάδες εργάτες και τα ποσοστά πυριτίωσης είναι τρομακτικά. Οι εργάτες αναγκάζονται να διαλέξουν ανάμεσα στο ψωμί τους και τη ζωή τους. Με «κίτρινο» συνδικάτο στην κεφαλή τους, αναφέρονται μηδέν επαγγελματικές ασθένειες — κανείς δεν πεθαίνει, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία. Ο αμίαντος ως ορυκτό ζει κάτω από τη γη, ως βιομηχανία ζει στα πνευμόνια του εργάτη, ως απόκρυψη ζει στις κρατικές εκθέσεις. Οι εταιρείες που χρηματοδοτούν καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και οι εταιρείες που αρρωσταίνουν τους εργάτες είναι ίδιες: επειδή δεν βρίσκεται δημόσια χρηματοδότηση, αναγκαζόμαστε σε αυτές τις χορηγίες.

ΜΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΧΩΡΙΣ ΣΚΥΛΙΑ

Το δεύτερο τμήμα έρχεται από τις παρυφές της Κωνσταντινούπολης, από τις πληγές που άνοιξαν τα μέγα έργα. Μια ένωση χρόνια περπατά τις γειτονιές — γειτονιές που περνούν από αστική ανάπλαση, που εκτοπίζονται βίαια, που παλεύουν με προβλήματα δημόσιας υγείας. Η Kirazlıtepe είναι μία από αυτές: τα μπάζα με αμίαντο από την κατεδάφιση, ακριβώς το πρόβλημα δημόσιας υγείας για το οποίο προειδοποίησε ο ακαδημαϊκός. Κάθε περίπατος είναι προσπάθεια χαρτογράφησης, αρχειοθέτησης — σε διαφορετικές γλώσσες, με διαφορετικά εργαλεία, μερικές φορές βίντεο, μερικές φορές χάρτη, μερικές φορές ημι-ακαδημαϊκές εκδόσεις. Γιατί η Κωνσταντινούπολη αλλάζει τόσο γρήγορα που ακόμα και το να καταγράψεις είναι αγώνας.

Ο Αυτοκινητόδρομος Βόρειας Μαρμαρά, το τρίτο αεροδρόμιο, η τρίτη γέφυρα — διαδοχή έργων που ξεκινούν με μπετόν και τελειώνουν με μπετόν, που υποτίθεται ξεκινούν με κατεδάφιση και τελειώνουν με κατασκευή. Αλλά στις κρυφές σελίδες της κατασκευαστικής διαδικασίας υπάρχει εγκλεισμός ζώων. Τα αδέσποτα σκυλιά μαζεύονται σε φορτηγά και ρίχνονται στο εργοτάξιο του αυτοκινητοδρόμου — συστηματικά, εκατοντάδες, χιλιάδες. Ο δήμος δεν τα μαρκάρει με ενώτιο, ο αριθμός δεν τηρείται, ο υπεύθυνος δεν εντοπίζεται.

Ένας ντοκιμαντερίστας που πάει στο πεδίο αφηγείται: φανταστείτε ότι όταν φτάνετε εκεί, τρέχουν προς εσάς εκατοντάδες σκυλιά. Τα περισσότερα πεινάνε, τα περισσότερα διψάνε. Όταν τους πας φαγητό, από τη δίψα δεν μπορούν να φάνε. Ακόμα και το φράγμα πίσω τους είναι κατεστραμμένο, δεν έχει αφεθεί πηγή νερού. Τεράστια έκταση, χωρίς σκιά — τα σκυλιά προσπαθούν να κρυφτούν στη σκιά των γερανών. Επειδή είναι διαγώνια ασφάλινη κατασκευή, δεν πέφτει πλήρης σκιά, μόνο ίχνος. Τα σκυλιά προσπαθούν να μπουν κάτω από αυτό το μισοσκόταδο.

«Μετα-αποκαλυπτικό περιβάλλον. Σαν σενάριο τέλους του κόσμου, μέσα στην Κωνσταντινούπολη.»

Molossus — στα ελληνικά μεγάλο σκυλί. Τα αστικά ήμερα αδέσποτα σκυλιά της πόλης βρίσκουν τον εαυτό τους στο πίσω μέρος των κίτρινων φορτηγών, εξολοθρευμένο και πεταμένο. Ένας ερευνητής έχει δημιουργήσει αρχείο μετρώντας ένα-ένα τα σκυλιά για χρόνια. Αλλά τον τελευταίο καιρό ο δήμος έχει σταματήσει να βάζει ακόμα και ενώτια — έτσι δεν τηρείται κανένας αριθμός, ο δράστης δεν εντοπίζεται. Άλλοτε τρία-πέντε σκυλιά, άλλοτε δεκάδες-εκατοντάδες. Τα κίτρινα φορτηγά μεταφέρουν αμιαντούχα μπάζα, μεταφέρουν και σκυλιά — μπάζα και ζωντανά στο ίδιο φορτηγό, στην ίδια κατεύθυνση, καθετί που η πόλη δεν θέλει να βλέπει, προς τα βόρεια. Το θέμα του μπετόν έτσι δίνει τη δυνατότητα να κοιτάξουμε από τους δράστες του συστήματος, τους ισχυρούς, τους κρατούντες, στο πώς πετάνε σκουπίδια, μπάζα, απώλειες.

ΦΥΤΑ ΤΟΥ ΕΡΕΙΠΙΟΥ

Η σκηνή σκοτεινιάζει και ξεκινά μανιφέστο — από τα στόματα των φυτών:

«Η καταστροφή ήταν πάντα εδώ. Και πριν τη μαϊμού. Για αυτούς η καταστροφή, για εμάς ζωή.»

Τα ρουδερά φυτά. Πρώτοι κάτοικοι των ζωνών ερειπίωσης, που ζουν σε κανέναν βοτανικό κήπο, θερμοκήπιο, πάρκο ή γλάστρα – αλλά στις ρωγμές της γκρίζας πέτρας, στα σκουπίδια, στα ερείπια, κάτω από γέφυρες, σε καμένα οικόπεδα, στα όρια αυτοκινητοδρόμων, σε λάκκους εργοταξίων, σε όλα τα κενά της πόλης. Το χορτάρι έχει μάθει τη γλώσσα του ανθρώπου. Στις πρώτες ιδρυμένες πόλεις, στο πρώτο μέρος όπου ξέσπασε πόλεμος, αυτά εμφανίστηκαν πρώτα. Διείσδυσαν σε σπόρους, κατέλαβαν χωράφια, πέρασαν από ήπειρο σε ήπειρο στα στομάχια των πουλιών, στα σάλια των σκυλιών, στα λάστιχα των αυτοκινήτων.

Αυτά τα φυτά για να επιβιώσουν δεν χρειάζονται μεγαλόπρεπους κορμούς, μεγάλους και νόστιμους καρπούς, εντυπωσιακά άνθη. Δεν προτιμούν το άτομο αλλά το πλήθος, όχι τη μακρά ζωή αλλά την προσωρινότητα μιας πενιχρής ύπαρξης. Άγονα εδάφη, πολύ υγρά ή πολύ ξηρά, πολύ αλκαλικά ή πολύ όξινα – δεν είναι μέλημά τους. Οι κατηγοριοποιήσεις του ανθρώπου είναι ασυνεπείς: αυτό που θαύμαζε διακόσια χρόνια πριν, σήμερα το κηρύσσει επιβλαβές· αυτό που σήμερα κηρύσσει επιβλαβές, αύριο θα το πάρει υπό προστασία.

Το μανιφέστο κοροϊδεύει τη ρομαντική οικολογία: «Δεν χρειάζονται οικολογικούς ηρωισμούς, ανοησίες περί ανακύκλωσης και αποκατάστασης, κανένα σώσιμο. Δεν είναι αντικείμενα προς επισκευή.» Γιατί όσο καταστρέφεται ο κόσμος θα συνεχίσουν να πολλαπλασιάζονται. Κάθε τάξη παράγει νέα καταστροφή, κάθε εγκατάσταση νέα απόβλητα, κάθε κατασκευή νέα χωματερή, κάθε χωματερή νέα πηγή, νέα ζωή. Επιβίωσαν εποχές των παγετώνων, αγροτικές επαναστάσεις, παγκόσμιους πολέμους – γιατί είναι καταστροφή, χάος, ευκαιρία και εισβολή.

Και η πιο προκλητική γραμμή:

«Ο άνθρωπος είναι παράσιτο. Σε αντίθεση με το φυτό, δεν μπορεί να παράξει τροφή. Δεν μπορεί να επιβιώσει χωρίς να κόψει, να σκίσει, να σκοτώσει, να φάει φυτό.»

Αλλά ο άνθρωπος είναι ταυτόχρονα ο καλύτερος συνεργάτης των ρουδερών φυτών. Καθαρίζει δάση, δημιουργεί χωματερές, ανοίγει δρόμους, σκάβει κανάλια – όπου υπάρχει καταστροφή, εκεί φυτρώνει χορτάρι. Το φυτό δεν είναι αντικείμενο προς ρομαντικοποίηση, είναι δρων που ζει μαζί με την καταστροφή, που τρέφεται από την καταστροφή, που μετατρέπει την καταστροφή σε ζωή.

ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΘΑΦΤΗΚΕ ΣΤΟ ΜΠΕΤΟΝ

Στη σκηνή ένας καλλιτέχνης φτιάχνει γλυκό με τσιμέντο, γύψο και νερό. Ο γύψος το κάνει πιο νόστιμο, λέει. Στην παιδική του ηλικία στο χωριό δεν υπήρχε ζαχαροπλαστέιο – το γλυκό ήταν είδος πολυτελείας, αντικείμενο μέτρησης, ταξικό σημάδι. Τώρα, με το υλικό αυτής της πολυτέλειας, με το υλικό του μπετόν, προσπαθεί να πιάσει τη σύσταση του γλυκού – προσθέτει λίγο νερό, ανακατεύει, λέει «δεν είμαι επιδέξιος, πρώτη φορά φτιάχνω γλυκό με τσιμέντο». Το performance είναι συγκεκριμένη μεταφορά του ταξικού μετασχηματισμού· η αδεξιότητα είναι κομμάτι της δουλειάς.

Στη δεκαετία του ογδόντα στο χωριό υπήρχαν μικρά σπίτια μέσα σε πράσινους κήπους. Όλοι ήταν ευχαριστημένοι. Μετά ξεκίνησε ένας μετασχηματισμός: τα σπίτια κατεδαφίστηκαν και μετατράπηκαν σε πολυκατοικίες με μαγαζιά στο ισόγειο. Αυτές οι πολυκατοικίες κάλυψαν τα πάντα. Το ρέμα που περνούσε δίπλα από το σπίτι θάφτηκε μέσα στο μπετόν. Τα χορτάρια του προαυλίου του σχολείου τσιμεντώθηκαν, ο πληθυσμός αυξήθηκε και στο προαύλιο χτίστηκε άλλο ένα σχολείο. Ο τεράστιος κήπος της θείας İsmet και του μπάμπια Abdullah με τις συκιές κατεδαφίστηκε και αντικαταστάθηκε από πολυκατοικία.

«Σιγά-σιγά όλο το παρελθόν θάφτηκε στο μπετόν.»

Το μπετόν έχει ταξική πλευρά. Για τους ανθρώπους που μεταναστεύουν από το χωριό στην πόλη, το μπετόν είναι σύμβολο εκσυγχρονισμού· το να αφήσεις τον κήπο και να περάσεις στην πολυκατοικία ήταν ανάβαση. Αλλά αυτή η ανάβαση έθαψε τα ρέματα, τους κήπους, τις συκιές, τις παιδικές αναμνήσεις. Ο καλλιτέχνης αφηγείται: στο σούπερ μάρκετ με μια φίλη του είδαν ένα λουλούδι, ήθελε να της το πει. Η φίλη του είπε «είναι άσχημο, η

πλευρά του είναι χτυπημένη». Στο μυαλό της το φυτό πρέπει να είναι θαυμάσιο – αν πεθάνει η πλευρά του, αν πέσει το κλαδί του, είναι κακό. Αλλά αυτός που έχει σχέση με το χώμα ξέρει: η πλευρά του φυτού μπορεί να πεθάνει, το κλαδί μπορεί να πέσει, οι εποχές περνούν. Φυτέψατε ποτέ τίποτα; ρωτά την αίθουσα – το να σπέρνεις μοιάζει με απώλεια, δεν είναι σαν να αγοράζεις κάτι από το σούπερ μάρκετ.

Η ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ ΑΛΛΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ο μοναδικός φορέας ελπίδας στη συνάντηση για το μπετόν έρχεται από έναν κήπο. Ο Ρωμαϊκός Κήπος – στην καρδιά της Κωνσταντινούπολης, που ζει ως πρακτική κοινοτικοποίησης. Γεννήθηκε μετά το Γκεζί, ή πιο σωστά, τρέχει πίσω από την πιθανότητα που άνοιξε το Γκεζί.

«Το Γκεζί ήταν παρέμβαση σε δημόσιο χώρο. Εκεί χτίσαμε ξανά τη ζωή σε μια πόλη. Στην καρδιά καθενός έπεσε η πιθανότητα ενός άλλου κόσμου.»

Ο Ρωμαϊκός Κήπος είναι η ενσαρκωμένη μορφή αυτής της πιθανότητας: μόνιμη γεωργία, αλληλεγγύη μέσα στη γειτονιά, μετασχηματισμός με αυτοεργασία, εφαρμοσμένη πολιτική. Στέκεται ανάμεσα στην αίσθηση της αδυναμίας δημιουργίας νέων πράσινων χώρων, μια πρακτική που αγγίζει το χώμα, που σπέρνει. Όλες οι πρακτικές που δημιουργήθηκαν μετά το Γκεζί – κήποι, συνεταιρισμοί, δίκτυα αλληλεγγύης – τρέχουν πίσω από αυτή την πιθανότητα.

Η συνεδρία ερωταποκρίσεων αποκτά απρόσμενο βάθος. Την προηγούμενη εβδομάδα στη συνάντηση για την πατάτα υπήρχε ένας αγρότης από το Kars – τυρί, γεωργία, σύνδεση με το χώμα – και στην αίθουσα γεννήθηκε αίσθηση ελπίδας, εμπιστοσύνη ότι τα πράγματα μπορούν να αλλάξουν μέσω επαφής. Όταν πλησιάζουμε την πόλη όμως, αποκοβόμαστε από το χώμα, απομακρυνόμαστε από την αντι-ρομαντική γλώσσα των φυτών, κλεινόμαστε. Κάποιος αμφισβητεί τον ψευδή διαχωρισμό πόλης-ύπαιθρου: εξιδανικεύουμε την ύπαιθρο, ονειρευόμαστε ένα μακρινό χωριό – αλλά οι όμιλοι κεφαλαίου που μετασχηματίζουν και τα δύο είναι ίδιοι. Η Cengiz εδώ χτίζει το τρίτο αεροδρόμιο, εκεί υδροηλεκτρικό. Οι δράστες ίδιοι, τα εργαλεία ίδια, η δύναμη ίδια. Επιπλέον με τον νόμο για τις μεγάλες πόλεις του 2004 η Κωνσταντινούπολη δεν έχει επίσημα πια αγροτική περιοχή. Τριάντα τρεις μεγάλες πόλεις δεν έχουν αγροτική περιοχή – όλα τα χωριά έγιναν γειτονιές. Για ποια ύπαιθρο μιλάμε;

Μια άλλη φωνή εκφράζει την αδιεξοδικότητα: σε έναν πλανήτη που έχει περάσει πέντε μεγάλες κρίσεις, η δική μας κρίση είναι μία από αυτές. Δεν βρίσκω στα βιβλία γιατί πρέπει να υπερασπιστώ τη βιοποικιλότητα. Αυτά που βρίσκω είναι βάρβαρα, ανθρωποκεντρικά – στο τέλος προτείνουν συστήματα που καταστρέφουν άλλα ζωντανά. Δεν ξέρω τι είναι η απόλυτη δικαιοσύνη.

Σε αυτό το σκοτάδι κάποιος αφηγείται μια ιστορία που μπερδεύει τον θάνατο με τη ζωή: στην πεντάχρονη-εξάχρονη κόρη του εξηγεί τον θάνατο λέγοντας «θα γίνουμε σκουλήκια, θα γίνουμε λουλούδια, θα γίνουμε έντομα». Τα παιδιά σε αυτή την ηλικία αντιλαμβάνονται και ρωτούν, και ο θάνατος εξηγείται μέσω της ζωής. Αυτό που λέει στην κόρη του στην καθημερινή ζωή πρέπει να αντικατοπτρίζεται και στον αγώνα – να προχωράς χωρίς να κερδίζεις νίκη, χωρίς να έχεις δίκιο, υφαίνοντας τη διαδικασία. Αν σκεφτούμε ως το τέλος, έτσι κι αλλιώς όλα καταρρέουν – αλλά η ίδια η διαδικασία κουβαλάει σοφία. Από εδώ μπορούμε να κατεβούμε όλοι μαζί από το Galataport, λέει κάποιος – ο ίδιος ο τόπος είναι ειρωνεία, βρισκόμαστε ακριβώς στη μέση της μετατροπής της βιομηχανικής κληρονομιάς σε πολυτελή κατανάλωση.

Αν μιλούσε ένας εργαζόμενος ανακύκλωσης θα έλεγε «η ανακύκλωση μας κατέστρεψε», λέει κάποιος – γιατί και στο δικό του μυαλό η ανακύκλωση είναι εκείνη η καθαρή έννοια από τις διαφημίσεις του δήμου. Αλλά αυτό που περιγράφεται ως απόρριμμα κερδίζει χρήμα: οι έννοιες που περιγράφονται ως οικολογία απορροφώνται από την αγορά. Αστική ανάπλαση στο Βερολίνο: τα Aldi κλείνουν, στη θέση τους έρχονται οικομάρκετ – το ίδιο προϊόν πωλείται δύο-τρεις φορές ακριβότερα. «Αστική ανακύκλωση» έλεγαν κάποτε, πολύ ευχάριστη έννοια – γιατί λέξη που ανθίζει τα πάντα. Η οικολογική αφήγηση, νέο εργαλείο κεφαλαίου. Ο Ρωμαϊκός Κήπος μπορεί να κάνει κάτι αλλά κι ένας τομέας μπορεί να αγοράσει τις ίδιες έννοιες και να πουλήσει κάτι άλλο.

Μια φωνή προτείνει να κάνουμε κοινούς τους αγώνες: να συνδέσουμε την αντίσταση της κοιλάδας Dikmen με την αφήγηση του Ρωμαϊκού Κήπου. Οι κήποι Heysel. Να δείξουμε ότι αυτό δεν είναι αλλοτρίωση, ότι στο κέντρο ή στην περιφέρεια αυτή η αντίσταση είναι κοινή – να πολλαπλασιάσουμε τους χώρους, να συνδέουμε ο ένας με τον άλλον.

Όταν φεύγει το κοινό από τη συνάντηση για το μπετόν, μένουν στο χέρι μερικά πράγματα: η αόρατη βία του αμιάντου, η ανημπόρια των σκυλιών στη σκιά του γερανού, το μανιφέστο των ρουδερών φυτών που γεννιέται από την καταστροφή, η πικρή σύσταση του γλυκού από μπετόν και το πεισματικό πράσινο ενός κήπου. Όταν κοιτάμε την πόλη, απομακρυνόμαστε από τον ελπιδοφόρο τόνο των συναντήσεων για την πατάτα και το νερό – αλλά τα ρουδερά φυτά του Kerem ακριβώς μέσα σε αυτή την απομάκρυνση προτείνουν μοντέλο ζωής: να φυτρώνεις

εκεί όπου υπάρχει καταστροφή.